

ANISZI KÁLMÁN

Egy váradi költő emlékezete

Negyedszázada távozott közülünk
Horváth Imre

Kora ifjúságom eszmélkedéseiben ő volt a költő. Az élő-eleven poéta. Amikor először „találkoztam” vele – képzelt világom piedesztáljára emelve –, valósággal kisajátítottam őt.

Honnan sarjadt a felmagasztosításnak ez a készítése bennem? Feltételezem: a város pezsgő szellemi élete, Váradnak a XX. század elején a magyar irodalomban betöltött különleges szerepe volt/lehetett a kiváltó oka. Ady, Juhász Gyula és társaik költői mozgalmának, a Holnap antológiának máig sugárzó ereje. Ami sajátos szint-ízt kölcsönzött a városnak, és különös borzongást keltett az érzékenyebb lelkekben.

Megvallom, egyetlen hely van a világon, ahova változatlanul vissza-visszavágyom: Várad. Úgy érzem, Váradra mindig hazamegyek. Váradon otthon vagyok. De nem a maiban, hanem a fél évszázaddal, bő hatvan évvel ezelőttiben. Amelynek még volt kelő varázsa, sugárzó bizakodása. A mostani város tumultusa, céltalan nyüzsgése idegen tölem, taszít.

Időnként felködlenek előttem az egykori Várad képei. A körbefutó lankás dombok, a lombsátras Körös-part, a Fő utca... Amikor még csilingelve siklottak végig rajta az immár játékszernek tűnő valamikori sárga villamoskocsik, amelyekről menet közben vígan ugráltunk fel-le, ha kedves barátot, ismerőst pillantottunk meg útközben.

Alig néhány évvel voltunk túl a második nagy világháború után. Súlyos nélkülözések, tömény nyomor volt az osztályrészünk. Visszapillantva mégis varázsnak érzem azokat az éveket. Nyilván azért, mert fiatalok voltunk. De vélhetően azért is, mert – túl minden hamis és nyomasztó propagandán – élt bennünk egyfajta hit. Személyes életünket távlatosnak reméltük a szörnyű nélkülözések ellenére is. És fölöttébb akartunk: „Ne pihenj! Szágvuld az idő / Te előtte haladj. // Ha percig állsz, meghalsz te is, / Akár a pillanat.”

Éreztük persze, és egyszersmind tapasztaltuk a kor ideológiájának és elidegenítő gyakorlatának iszonyatos embertelenségét, de a kényszerű szomorú tapasztalatok még nem mocskol(hat)ták be, és pláne

nem irtották/irhatták ki a lelkek mélyéről az elődeinktől örökölt közösségi morál tisztaságát. (Ma már tudom: naivak és idealisták voltunk.)

Eszméim csúcán pedig – mint testet öltött lételemesszencia – ott állt a költészet a maga makulátlan-ságában. És minthogy naponta közöttünk járt-kelt, Horváth Imre volt számomra a költő. A maga szelíd-ségével, már akkor kissé hajlott alakjával, titokzatos mosolyával, örök-szemüvegesen. S bár elszakíthatatlanul hozzátartozott a városképhez, mindazonáltal hétköznapiaink felett állónak éreztem őt.

És nemcsak a Fő utcán, időnként a Körös-parti lombok alatt is láttam végigvonulni. Olyankor tisztos távolságból a nyomába szegődtem, figyeltem és csodálgattam. Elmaradhatatlan sétatálcájával nagy titkok tudójának tűnt, aki a múlt mélységeiből tart felénk, mintha egy letűnt kor élő tanújaként érkezne közénk.

Verseivel közelebről az iskolában kezdtem ismerkedni. Az életmű sajátosságát, erejét, elévülhetetlen értékét legfőképpen filozófiai mélységekig hatoló gondolatgazdagságában érzem. Nagy ívű, tág összefüggéseket átfogó költészet az övé, amelynek a bölcsélet lényeglátó, összegző képessége és a szárnyaló költőiség egyként sajátja. Benne az alkotó pörölve és esengve keresi a mindenkori emberi alapigazságokat, s a tiszta lelkiületű gyermek örömeivel repes, ha rábukkan egy-egy megküzdött bizonyosságra.

Horváth Imre költészetének központi tárgya a részben örökölt, részben önnönmaga teremtette viszonyok közt küzdő, vergődő, elbukó és istenülni vágyó ember, akit – hogy nemesedjék – a költő mindegyre a maga emelte erkölcsi ítélőszék elé idéz. Az Embert keresi-kutatja, akinek – hogy elnyerje a méltó élet-hez való jogot – szükségképpen meg kell mérettetnie magát az igazság(osság) és a hűség próbáján. A Horváth Imre-oeuvre konjunktúrák és dekonjunktúrák fölött áll. Időszerűségének az „időtlenység”, vagyis az egyetemes érvényűség a záloga. Nagy versei mellett aforisztikus tömörségű két- és négysorosai – sajátosan rá jellemző műformák! – ebből a belső szükségletből születtek.

Zárásként *Porszemek* című, négysorosokból álló ciklusának talán legszebb, legreprezentatívabb darabját idézem. Úgy vélem, e miniatűr remekmű máig ható erővel képes kifejezni, mit jelentett a költő számára a helytállás fogalma: „Akinek szárnya van, / Boldog, mert elszállhat, / de ki gyökeret vert, / nem kívánhat szárnyat.”